

Γευματίζοντας με ΤΑ ΝΕΑ

«Η συγγραφή είναι η μόνη τέχνη που προϋποθέτει απολύτως τους άλλους»

ΤΗΣ ΕΦΗΣ ΞΕΝΟΥ

Αν το μυθιστόρημα του Σωτήρη Δημητρίου «Ουρανός απ' άλλους τόπους» συνιστά τη συγκλονιστικότερη αναγνώριση του γεγονότος πως για να αντικρίσεις, ή μάλλον για να ζήσεις το θαύμα, χρειάζεται να έχεις προετοιμαστεί μέσα σου για κάτι αντίστοιχο, άλλο τόσο καταστρατηγεί την πεποίθηση πως δεν υπάρχει θαύμα που να διαρκεί περισσότερο από τρεις μέρες, αφού μέσα σε σχεδόν εξακόσιες σελίδες – όσες είναι η έκταση του μυθιστορήματος – τεκμηριώνεται πως ένα «θαύμα» μπορεί να διαρκέσει ακόμη και αιώνες. Όσους τουλάχιστον κρατήθηκε ζωντανή μια γλώσσα σε μια περιοχή της Ηπείρου, που για όποιον θα τη χαρακτήριζε ως ιδιόλεκτο ο Σωτήρης Δημητρίου απαντά κατηγορηματικά ότι πρόκειται για μια «εικονοφόρο, ποιητική γλώσσα, για απλά ποιητικά ελληνικά». Υποψιάζεται κανείς πως αν προτάθηκε στον Δημητρίου να συνοδεύσει με ένα «γλωσσάρι» το μυθιστόρημά του, θα απέρριψε μετά βδελυγμίας την πρόταση αφού θα ήταν σαν να γνώριζε πως η συγκεκριμένη γλώσσα είναι μια γλώσσα νεκρή, ενώ το βιβλίο του είναι γραμμένο με τη φρεσκάδα, την αμεσότητα και τη ζωηρότητα μιας γλώσσας που δεν έπαψε ούτε για μια στιγμή να είναι ζωντανή. Και αν μοιάζει σήμερα περιορισμένη σε μια στενή λωρίδα γης, υπάρχει πάντα το ενδεχόμενο να επιστρέψει ως μια γλώσσα οικουμενική. Οι λογαριασμοί μας με τον χρόνο σε σχέση με τη γλώσσα όπως

Ο συγγραφέας μιλάει για το μυθιστόρημά του «Ουρανός απ' άλλους τόπους», την ιδιαίτερη γλώσσα των ορεινών χωριών της Ηπείρου και για λέξεις που πηγάζουν από τη φύση και τα σώματα και σμιλεύονται με το πέρασμα των αιώνων

μας τους δημιουργεί ο «Ουρανός απ' άλλους τόπους» είναι τελείως διαφορετικοί σε σχέση με τους λογαριασμούς που είχαμε ως τώρα έστω κι αν μας τους είχαν δημιουργήσει ο Σολωμός και ο Παπαδιαμάντης. «Το μυθιστόρημα "Ουρανός απ' άλλους τόπους" ίσως να δυσκολεύει ορισμένους που θεωρούν γλώσσα, την επιφανειακή, διεκπεραιωτική χρήση της. Ήταν άγνωστη στη χωριάτισσα η αόριστη και νεφελώδης διατύπωση. Ακόμα και ψυχικές και πνευματικές λεπταποχρώσεις τις εξέφραζε με εικόνα. Σπανίως πα στις μέρες μας το αντί μας εκπλήσσεται – στους δε λογίους και λογοτεχνικούς κύκλους σπανιότερα. Μόνο στις ποικίλες κοινωνικές παρυφές, θα ακούσεις μια εκπληκτικό λόγο. Που όμως οι αυτός δεν έχει τη δροσιά και την αφέλια του δημόδου. Μια γυναίκα αυταρχική, ευνουχιστική στα ορεινά χωριά της Ηπείρου θα την έλεγαν και στραγγαριδίω. Έτσι ακριβώς επέδρασε

η εκπαίδευση στους υπηκόους του κρατικού μορφώματος. Ας αναφέρουμε – για την παραστατικότητα τους – και μερικούς ακόμα χαρακτηρισμούς γυναικών. Μοναχοκοκιάρα, φουρομύτω, αλαφοπαλάτζα, βαθοκούλω, μεγαλοπενιούσω, αλετροπόδαρη, ξινολεπούργια, λεπροκόμαρη, παρουσία, πλιοκατέβατη, κολοκυθομάγουλη, πρήσκα, γλυφοσάγανη, κτερόκωλη. Ακόμα, μονεμβασένια έλεγαν την πολύ όμορφη, την ανθισμένη εκ της Μονεμβασιάς που θεωρούσαν πως ήταν γεμάτη λουλούδια. Και πετρίτα την έξυπνη απ' το πουλί πετρίτσης που είναι έξυπνο και ζωφό. Όπως βλέπουμε, σπάνια "σου χρωστούσαν καλό λόγο" οι χωριανικοί άνθρωποι. Αλλά ακόμα και ο ψόγος τους προσέδιδε στα άσχημα νοστιμιά. Φαντάζομαι πως ο Σολωμός ευχαρίστος θα έδινε τον οβολό του για λέξεις της Ηπείρου. Ευτυχώς δε που είχε δασκάλες τις Ζακυνθινές και ότι το ελληνικό σχολείο. Οι θεές μου – η Λίκα και η Πήγη που πολ-

λά τους οφείλει ο ουρανός – η μπτέρα μου Αλέξω, αλλά και άλλες χωριανές μου όπως η παπαδιά η Δημητρούλα, με μια-δύο τάξεις στο σχολείο, ό,τι και να 'λεγαν σου δημιουργούσαν ακουστική ευφροσύνη. Το βιβλίο είναι πρωτίτως ακουστική ευχαρίστηση – γι' αυτούς βέβαια που έχουν την υποδοχή – χαραγμένη σε λέξεις. Έστω αυτό το λίγο που μπορεί να μεταφερθεί απ' την προφορική ολότητα. Μια μορφή πέζοτραγουδού χωρίς την πιλίξη και το μανκοτράβνημα της βοούσης ποιητικότητας καίτοι ο λόγος του είναι ποιητικός. Ευτυχώς – επί του γλωσσικού – που οι γυναίκες αυτές δεν πήγαν στο σχολείο, αν και ο καμρός τους ήταν που δεν πήγαν σχολείο. Ιδίως για την κεντρική αφηγήτρια, την Αλέξω, είναι μια απ' τις μεγάλες πίκρες της ζωής της. Πάμπολλες φορές βρήκα την αφαβήτα απ' το χέρι της σε περιθώρια εφημερίδων. Με την έντονη επιφύλαξη πως μπορεί να κάνω λάθος ως ανικνεύσουμε τις πηγές αυτές

Σωτήρης Δημητρίου

ΤΟΥ **Θανάση Θ. Νιάρκου**

της γλωσσικής ανθίσεως. Πρώτα πρώτα είχαν αβίαστη δασκάλα την πάντοτε ολόγυρά τους φύση. Επλάσαν τη γλώσσα κατ' αναλογία της και ως αντίγύρισμα στο θάμβος της. Ακουγουν επί παραδείγματι τις γυναίκες στο χωριό μου να λένε, "το ταχυό είναι η αράδα μου". Έννοούσε πως είναι η σειρά της να βοσκήσει τις αίγες του χωριού αντάμα με κίνα δυο άλλες».

Ακόμη και για τον πιο ανυποψίαστο ή μάλλον τον πιο αμαθή, δεν είναι δύσκολο να εννοήσει, ή μάλλον υπάρχει μια ενδιάθετη προετοιμασία μέσα του, ώστε να αισθανθεί πως οι ήχοι της φύσης είναι δυνατόν να συγκροτήσουν μια «γλώσσα» που αποκρυπτογραφείση με μπάει κατά έναν ανεξαγόραστα πνευματικό τρόπο στο μυστήριο της ύπαρξης.

«Γέμιζε το χωριό κατά την επιστροφή τους το δελιινό από ιλαρούς ήχους. Για μένα ως παιδί, που πήγαινα τα καλοκαίρια στο χωριό, ήταν μια ακουστική πανδαισία. Τα κυπριά τους – ασπιόπικες καμπανούλες – τα βελόματά τους, και κυρίως οι γλυκόχοι προσωδία των γυναικών. Από το έμπα του χωριού αμέσως οι γίδες σκορπίζονταν σε κοπαδάκια, κοπαδάκια και έτρεχαν ολόχαρες για τα στήτια τους. Δεν ξεχωρίζεις αμέσως τους ήχους, τόσο ομοιάζαν τα βελόματα με τις γυναίκες φωνούλες.

Γυναικείο θέατρο ήχων

Το βιβλίο λοιπόν χτίστηκε από τη νοσταλγία ενός – γυναικείου κατά βάση – θεάτρου ήχων. Λέω για τις γυναίκες γιατί αυτές κυρίως έπλασαν τη γλώσσα, αυτές είχαν στους ώμους τους το χωριό – τα ανήμπορα μέλη του, τα παιδιά, τους γέροντες. Κατά δε πλήρη σημερινή αντιστροφή ο γέροντας είχε την πρωτεύουσα θέση στην κοινότητα. Οι άντρες κατά κανόνα ήταν στην ζενιτιά όπου εκεί εκτός των άλλων ασθένισαν η πηγαία ροή της γλώσσας τους. Όλα τα έφτιαχναν οι γυναίκες με τα χέρια τους. Ρούχα, τροφή, σκεπάσματα, αμπέλια. Εκαναν ως και το ξύλο μαλλί όπως έλεγαν. Τον σπάρτο εκ του οποίου έφτιαχναν τα σταρτίκοβα σκεπάσματα.

Στο βιβλίο είναι απανταχού παρούσα αυτή η συνεχής πάλη της βιωτής. Οι δεξιότητες του χεριού τους και οι δεξιότητες της γλώσσας ήταν σε συνεχή αμφίδρομη σχέση. Οι νέες δεξιότητες έπλεθαν νέες εκφράσεις για να τις εικονίσουν και οι νέες εκφράσεις οδηγούσαν σε νέες δεξιότητες. Χειρότευκτη ζωή γι' αυτό κι ο ένας πόλος της γλώσσας τους πηγάζει σχεδόν από το σώμα τους, τέτοια απτότητα έχει. Εδώ να σημειώσουμε πως ως δημιουργοί της ζωής τους, ήταν τόσο ριζωμένη η ατομική και συλλογική αυτοπεποίθηση που δεν ένιωθαν ούτε κατά κεραιά αίσθημα ανωτερότητας ή κατωτερότητας έναντι οιοδήποτε αλλοεθνούς. Κατά βοούσα αντιστροφή με το σήμερα, οι βέβαια οι άπειροι κρυσταλλώδεις, αινηματικοί ήχοι της βροσεως τροφοδοτούσαν τον άλλον πόλο της γλώσσας τους, τον σχεδόν μεταφυσικό, μυστικό, εκθαμβωτικό.

Κι αυτήν τη γλωσσική ολότητα περιέβαλλε το ουράνιο τόξο – το ζωνάρι του Θεού καθώς έλεγαν – μιας ταπεινής, νόστημης, και άμεσα παρηγορούσης θρησκευτικότητας. Ευτυχώς ποιητικής και αλόγης για να φωτίζει το εοσαί σκοτάδι της υπέρβρωσης. Αλλά και τα λακταρίσματα, τα ψυχικά νύγματα, οι τρεμούλες από τα ισκιώματα, τα πειρασματικά και τους βρικόλακους. Ψύρο τριγύρω από το χωριό ήταν η ζώνη της επικράτειάς τους. Δεν είχε επίθεση ακόμα ο "ορθολογισμός" της σχολικής εκπαίδευσως που αποχύμωσε, συρρίκνωσε, στέγνωσε και εν τέλει απομάγευσε τις ψυχές και τη γλώσσα.

Το πρώτο πρώτο που έκαναν οι γυναίκες

το ταχυό μαζί με τις δουλειές τους ήταν να διηγηθούν τα όνειρά τους. Τα όνειρα όπως τα έλεγαν. Αλληλοεισχωρούσε συνεχώς η γλώσσα τους από το μυστηριακό και άρρητο στο σωματικό και πρακτικό. Δεν ήταν η γλώσσα τους ένας απλός κώδικας ανταλλαγής πληροφοριών αλλά μια πηγή μυστηρίου προελεύσεως που άρδευε βαθύτατα τις ψυχές τους και εν ταυτώ τις ελάφρωνε. Η ποιητική διατύπωση εκ μέρους τους ενός κακού, αφαιρούσε τη δύναμή του, σχεδόν το εξάχνωνε. Ας φανταστούμε – απ' τον θύλακο που επιβίωσε στο χωριό μου – τη γλώσσα θαυμαστή θα άκουγαν οι άνθρωποι που ζούσαν προ της Επανάστασως του 1821».

Δεν υπάρχει άνθρωπος που να μιλάει συνειδητά τη γλώσσα και να μην έχει αναρωτηθεί κατά πόσο η γλώσσα αυτή είναι στο ύψος μιας αδήριτης προσωπικής ανάγκης ή αποτέλεσμα μιας επηροής του περιβάλλοντος χώρου του, εν πολλοίς δηλαδή μια γλώσσα φτιαχτή. Ο «Ουρανός από άλλους τόπους» φαίνεται να ξεκαθαρίζει μια για πάντα αυτή την ακανθώδη διερώτηση.

«Αλλά ήρθε το κρατικό μόρφωμα και αντί να θέσει άξονα της εθνικής ζωής τον θάλλοντα δημόδη πολιτισμό, καλούστωσε τη γλώσσα και τις ψυχές στα τρομοκρατικά σχολεία του. Αλλά και οι απλοί άνθρωποι αποδέχτηκαν δυστυχώς μωρόπιστοι και ευεπίφοροι στη χειραγώγησή τους. Ακρώς ενδεικτικά στο χωριό μου πούλησαν τις εγχάραιτες, ξιλίνες σφραγίδες που σταύρωναν και ιερούργουσαν το ψωμί τους, στους εμπόρους για τα σαλιόνια της αίδην μάζας των πόλεων. Περιφρόνησαν ακόμα και το ύψιστο δημιούργημά τους, το δημοτικό τραγούδι που το λειδορούσατε τις παρασμένες δεκαετίες με εθνική ομφαχία ως βλάχικα. Και αντικατέστησαν τα βλάχικα με τα σημερινά εμετικά – πάλι ενδεικτικά – δράσεις, καλή συνέχεια και εσχάτως καλή απόλαυση.

Αλλά δεν εξαιρώ τον εαυτό μου, λίγο-πολύ πέσαμε όλοι στην παγίδα, της – μακράν της ψυχής μας – ψευτομορφώσεως. Επενέβην κι εγώ στον "Ουρανό" διορθωτικά. Αντικατέστησα εν τη αφελεία μου, μεταξί άλλων, και μερικές νοσημότητες παρηχίσεις του ήπα με το έψιλον. Λέει η Αλέξω με το αλόητο περί του ωραίου αισθητηρίου της, της ήλεγε, της ήφερνε, κι εγώ το έκανα της έλεγε, της έφερνε. Διόρθωσα τους αιώνες.

Τη σχεδόν τελετουργική ζωή και τη γλώσσα των χωριανικών ανθρώπων την άλλαζαν και τη σμίλευαν, όπως το χαλίκι η ακροποταμιά, αργά, σχεδόν ανεπαίσθητα οι αιώνες. Δεν άλλαζαν κάτι εμπροθέτως – τα άφηναν στην ανάγκη και στον καιρό, ελάχιστον, κατ' ελάχιστον. Αλλαγές αθόρυβες, αβρές χωρίς βιασύνη. Σχεδόν φυσικά μεγέθη, βουνά οι άνθρωποι, άλλαζαν στάλα στάλα. Δεν είχαν την άσταλη ανυπομονησία των ψευτοεγγραμμάτων. Βουρλοαίγες θα τους χαρακτήριζαν οι χωριάτες.

Όλοι βέβαια στο χωριό μιλούσαν ωραία επειδή δεν το 'καναν με πρόθεση, ούτε είχαν επιγνώση. Η βάση της γλώσσας ήταν κοινή, αλλά η ιδιοπροσωπεία πάντα χαράσσει – και στη γλώσσα – το δικό της μονοπάτι. Οχι μόνο από χωριό σε πλαινό χωριό υπήρχαν πάμπολλες εμπλουτιστικές διαφορές, αλλά και στο ίδιο χωριό από σπίτι σε σπίτι ξεμύτιζε συνεχώς η έκπληξη από μια νέα μεταφορά. Αλλά και στην ίδια οικογένεια ένα πρόσωπο ήταν πιο ευνοημένο γλωσσικά. Ενα τέτοιο πρόσωπο είναι η αφηγήτρια, η Αλέξω.

Δεν ήταν οι λέξεις μόνο στο στόμα της αλλά απλώνονταν στο πρόσωπό της, και κυρίως στο βλέμμα της. Μεστότητα και παιδική αφελεία

Il Barretto

Κηφισίας 37Α
& Σπύρου Λούη, Μαρούσι
(εντός του Εμπορικού
Κέντρου Golden Hall)

Ποικιλία ιταλικών αλλαντικών
& τυριών €18,00

Καρπάσιο μόσχου
με λεπτές φέτες παρμεζάνας,
κάπαρη & ρόκα €13,50

Σαλάτα από ρόκα και σπανάκι
με προσούτο Πάρμας,
παρμεζάνα, φρούτο εποχής &
σάλτσα βαλσάμικου €10,50

Ανάμεικτη πράσινη
σαλάτα με καπνιστό
σοκολμό Σκωτίας, αγγούρι,
ντοματίνια, πορτοκάλι με
σάλτσα από παπαρουνόσπορο
& μέλι €16,00

Panna cotta €5,50

Tiramisu €5,60

«
Ο «ορθολογισμός»
της σχολικής εκπαίδευσως
αποχύμωσε, συρρίκνωσε,
στέγνωσε και εν τέλει
απομάγευσε τις ψυχές
και τη γλώσσα

Αν υπάρχουν στο βιβλίο
διάσπαρτες λέξεις που
δεν είναι κατανονιές,
ας τις θεωρήσει ο αναγνώστης
σαν σκοτεινά άστρα που
τελεύτισαν τον βίο τους και
φέγγουν την τελευταία
αναλαμπή τους

Οι αυτόκλειτοι σωτήρες είναι
οι χειρότεροι των ανθρώπων.
Διότι αν δεν επιθυμείς στα
καλά καθούμενα να σωθείς
εξ αυτών σε αφανίζουν
εν ονόματι κάποιου αόριστου
γενικού καλού

– χωρίς ίχνος παιδιαρισματος – πήγαιζαν από αυτό το πρόσωπο. Νόμιζες πως ήξερε όλα τα μυστικά σου αλλά με απέραντη κατανόηση, και σε ενθάρρυνε στο κακό με τη φράση «ρίχτα πίσω παιδί». Ακόμα και τώρα αιωνόβια σχεδόν που χάνει σταδιακά τη μνήμη της και ξαναγυρίζει στην παιδική της ηλικία σε εκπλήσσει γλωσσικά. Μαζεύει τις νύχτες τις απύνιας με επιμέλεια σε μια σακούλα τα υπάρχοντά της από το κομοδίνο. Κουβαρίστρες, δαχτυλίθρες, βελόνια, παρμάνες, το χτένι της, ράμματα, λογαριασμούς της ΔΕΗ, τιν αστυνομική της ταυτότητα – το άκρως συρρικνωμένο πια νοικοκυριό της. "Πάμε στο χωριό", μου λέει. "Απ' εδώ θα μας κυνηγήσουν". "Μα το σπίτι σου στο χωριό είναι γκεμισμένο". "Κάπου θα βρούμε μια τροχιά και μάλιστα συγκλονιστική όσον αφορά την εξεικόνιση του εσωτερικού μας κόσμου κάθηναν ή παραμένουν αξιοπερίεργα λεκτικά φαινόμενα. Τι γίνεται άραγε με τις λέξεις αυτές; «Αν υπάρχουν στο βιβλίο διάσπαρτες λέξεις που δεν είναι κατανονιές, ας τις θεωρήσει ο αναγνώστης σαν σκοτεινά άστρα που τελεύτισαν τον βίο τους και φέγγουν την τελευταία αναλαμπή τους. Αλλά εφενοές συνάγονται απ' τα συμπαρόζομενα και αφετέρω τίποτα δεν χάνεται απ' την αναγνωστική ευχαρίστηση από ένα μικρό μυστήριο. Αντιθέτως. Θα το γενίκευα λέγοντας πως οτιδήποτε καλό αντιτέκεται και κάρως κρύβεται. Εξάλλου το βιβλίο δεν είναι δοκίμιο ή εσποτημονικά εργασία. Η άγνωστη λεξούλα χαράσσει ποιητικό μονοπάτι».

Ενα μικρό μυστήριο

Δεν χρειάζεται να είναι κανείς Μπαμπινιώτης για να αναρωτηθεί ή να ερευνησει το φαινόμενο σε σχέση με λέξεις που υπήρξαν και αφού διέγραψαν μια τροχιά και μάλιστα συγκλονιστική όσον αφορά την εξεικόνιση του εσωτερικού μας κόσμου κάθηναν ή παραμένουν αξιοπερίεργα λεκτικά φαινόμενα. Τι γίνεται άραγε με τις λέξεις αυτές; «Αν υπάρχουν στο βιβλίο διάσπαρτες λέξεις που δεν είναι κατανονιές, ας τις θεωρήσει ο αναγνώστης σαν σκοτεινά άστρα που τελεύτισαν τον βίο τους και φέγγουν την τελευταία αναλαμπή τους. Αλλά εφενοές συνάγονται απ' τα συμπαρόζομενα και αφετέρω τίποτα δεν χάνεται απ' την αναγνωστική ευχαρίστηση από ένα μικρό μυστήριο. Αντιθέτως. Θα το γενίκευα λέγοντας πως οτιδήποτε καλό αντιτέκεται και κάρως κρύβεται. Εξάλλου το βιβλίο δεν είναι δοκίμιο ή εσποτημονικά εργασία. Η άγνωστη λεξούλα χαράσσει ποιητικό μονοπάτι».

Η βασική ιστορία του βιβλίου είναι η δολοφονία της Μπλίας, μάνας της αφηγήτριας Αλέξως, από τους κομμουνιστές αντάρτες. Η αφηγήτρια είναι ανηλεής και γι' αυτούς που έχουν πεθάνει. Μάταια της λέει η αδερφή της η Κάλλια: "Οδοίος πεθενώδης πηγαίνει στην αλήθεια, εδω είμαστε στα ψέματα. Δεν ξέρω πως τους κρίνει ο Θεός εκεί, να τους ριζομε σε ταύτον". "Πάψε Κάλλια", της λέει η Αλέξω. "Μη μου καλανθρωπέσαι. Κι απ' τον κάτω κόσμο άμα το θελήσει ο Θεός θα τους βλαστημήω". Είναι μια απ' τις κρύπτες της ιστορίας που έλεγε ο τροτσκιστής Πάμπλο (Μικαήλ Ράπτης) για τα αποσπούμενα εγκλήματα των αριστερών. Ενας συνετός αναγνώστης βγάζει το συμπέρασμα – που έχει καθολική ισχύ – πως οι αυτόκλειτοι σωτήρες είναι οι χειρότεροι των ανθρώπων. Διότι αν δεν επιθυμείς στα καλά καθούμενα να σωθείς εξ αυτών σε αφανίζουν εν ονόματι κάποιου αόριστου γενικού καλού. Αν οι κρατούντες δεξιοί περιφρόνησαν τον δημόδη πολιτισμό, οι αριστεροί επικείμερον δια το πρόμου να του αλλάξουν εν μια νυκτί τη ζωή. Και οι μεν και οι δε ήβελαν ν' αλλάξουν απρόσκλητοι τους πολυπαθους και πολύπειρους χωριάτες. Ας κλείσω λοιπόν με μια λειόδη παροιμία που θα τους έλεγε ο χωριάτης: "Ελα παππού μου να σου δείξω πούθε κατουράει η γιαγιά»".